

Danish University Colleges

Hvordan kan videnskabsteori bidrage i pædagogers praksis

Jensen, Jørgen; Lund, Lea

Publication date:
2021

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jensen, J., & Lund, L. (red.) (2021, mar. 26). Hvordan kan videnskabsteori bidrage i pædagogers praksis. UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole. Akademiske Praksisartikler

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Download policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Hvordan kan videnskabsteori bidrage i pædagogers praksis?

Jørgen Jensen

*Cand. Pæd. og lektor ved efter- og videreuddannelsesafdelingen
Pædagogik og Læring. Underviser bl.a. på Pædagogisk Diplomud-
dannelse*

Hvordan kan videnskabsteori bidrage i pædagogers praksis?

Af Jørgen Jensen¹

Videnskabsteoriene er de briller, vi ser verden igennem. Disse briller definerer vores måde at læse situationen på. Problemet er bare, at vi ikke altid er klar over, hvor vi har disse antagelser fra. For nogle af os er de nærmest gået hen og blevet ubevidste eller tavs viden. Det er denne artikels afsæt, at det er vigtigt at beskæftige sig med videnskabsteori for at kunne se, hvor man har sine mere eller mindre bevidste holdninger og antagelser fra. Artiklen beskriver forholdet mellem videnskabsteori og pædagogens praksis. Der gives eksempler på, hvad man som pædagog kan bruge videnskabsteorien til i sin pædagogiske praksis. Dette gøres via cases, som har deres udspring i en pædagogers hverdag i en vuggestue. Videnskabsteorien er absolut også relevant for andre professioner såsom lærerne, socialrådgiverne og sygeplejerskerne. Eksemplerne skal tjene som eksemplariske eksempler, der kan danne transfer, også for andre end pædagoger.

Artiklen består af tre dele. Første del indledes med min synsvinkel på, hvordan jeg mener, at vi kan definere videnskabsteori, og hvad videnskabsteorien kan bruges til i det pædagogiske arbejde ud fra min erfaring fra undervisning på eftervidereuddannelse. Herefter beskrives en teoretisk definition af begrebet videnskabsteori. Artiklens anden del viser, hvordan videnskabsteori kan oplyse pædagogens praksis, hvilket gøres via eksempler fra vuggestuesituationer², som bringer videnskabsteoriene i spil. Efter hvert eksempel relateres den teoretiske del af artiklen til disse praksiseksempler. Artiklen afsluttes med ideer til refleksioner over artiklens indhold i forhold til pædagogens praksis.

Videnskabsteori er vores briller på verden

Jeg definerer begrebet videnskabsteori sådan her: Videnskabsteori er en bestemt måde at anskue virkeligheden på. Der findes forskellige former for videnskabsteorier, og de er alle velbeskrevne i bøger

om videnskabsteorier. Men videnskabsteorier er ikke blot teorier, der er beskrevet i bøger. Det er også noget, der præger os mennesker og vores indstilling til virkeligheden. Det gælder for mennesker, der har læst eller hørt om videnskabsteorier på deres uddannelse, men jeg vil mene, at man faktisk også er påvirket af videnskabsteorier, selv om man ikke har læst om disse teorier. Forstået på den måde, at der i vores samfund ligger holdninger til videnskabelighed og lur. Vi bliver ubevidst præget af disse holdninger. Videnskabsteorien er med til, at skabe de *briller* vi ser verden med. Vi opfatter hver især virkeligheden på en bestemt måde. Det lyder måske lidt mærkeligt, at vi ser og opfatter virkeligheden på forskellige måder. Er virkeligheden da ikke bare virkeligheden? Så enkelt mener jeg ikke det forholder sig. Jeg tror, at pædagoger kan finde mange eksempler på, at de *læser* en situation på forskellige måder. I artiklen her vil jeg flere gange bruge udtrykket "at læse situationen". Med det mener jeg, at forskellige mennesker ser den samme situation på forskellige måder.

---

¹ Cand. Pæd. og lektor ved efter- og videreuddannelsesafdelingen Pædagogik og Læring. Underviser bl.a. på Pædagogisk Diplomuddannelse.

² Der er i casene benyttet eksempler fra nogle af de pædagoger, der har været studerende på diplommodulet 'Pædagogisk viden og forskning' og der skal lyde en stor tak til særligt Jette Hansen Grøn for at bidrage med gode forslag til videnskabsteoriens spor i praksis.

Og det er så her, jeg mener, videnskabsteorien er med til, at påvirke den måde man læser en situation på. Lad mig give et lille eksempel:

På det ugentlige personalemøde i daginstitutionen Mælkebøtten, udtrykker pædagog Mai sin bekymring for Marie, som er ny en pige i børnegruppen. Mai mener, at Marie er ekstremt stille, og at det er skadeligt for hendes udvikling og måske et udtryk for hendes manglende trivsel. Kollega Ulla mener, at Marie er en helt almindelig pige men den børnegruppe, de har lige nu, er meget højtråbende, og man skal virkelig være god til at gøre opmærksom på sig selv for at blive hørt i den flok.

Hvordan kan det være, at Mai og Ulla læser situationen så forskelligt? Og hvem af dem har ret? Ja, måske kan vi blive enige om, at det i dette eksempel er svært at sige, hvem der har ret. De har hver deres opfattelser, deres måde at læse situationen på. Og her er det, jeg mener, at vores forskellige opfattelser af en situation ofte kan spores tilbage til videnskabsteoriene. Selvfølgelig går vi ikke til dagligt og tænker på, at jeg har min måde at læse situationen på fra ud fra den positivistiske, og min kollega læser den ud fra den hermeneutiske videnskabsteori. I denne artikel vil jeg vise eksempler på, at pædagoger læser situationer forskelligt. Gennem tre eksempler vil jeg forsøge at vise, hvordan videnskabsteorier ligger og lurker bag pædagogers forskellige måder at læse situationer på, og jeg vil vise, hvordan videnskabsteoriene kan bruges til at forstå vores forskellige måder at læse situationen på.

Hvad er videnskabsteori?

Jeg vil her definere begrebet videnskabsteori på en mere uddybende og teoretisk måde. Forstået på den måde, at videnskabsteori er teori om videnskaber. Og hvad er så videnskab? Jeg har her valgt to karakteristika, som fortæller lidt om hvad videnskab er:

Hvad er videnskabsteori kort og godt?

Videnskab er forfinelse af dagligdagens erfaringer. Den resulterer i offentlig tilgængelig viden i form af bøger og artikler.

Videnskabelig viden kendetegnes ved:

At vi fremskaffer ny viden på en så systematisk måde, at vi med rimelighed kan tro, resultaterne er gyldige.

(Vestergård, 2010)

Videnskaberne op i tre hovedkategorier:

Naturvidenskab

Humanvidenskab

Samfundsvidenskab

Nu har vi to begreber i spil nemlig videnskaber og videnskabsteori, og det bliver måske lidt indviklet. Lad mig forsøge at vise forholdet mellem videnskabsteori og videnskaber på denne måde:

Figuren viser, at videnskabsteorier er det overordnede lag. Videnskabsteorier er tværgående, det vil sige, de går på tværs af de enkelte videnskaber, og de forsøger at udsige noget generelt, der gælder for alle videnskaber.

Videnskabsteoriene leverer overordnede betragtninger og idealer om videnskab, såsom:

- Hvordan skal ordentlig videnskab bedrives?
- Hvilke kriterier skal stilles for at afgøre, om noget er sand viden?
- Hvad er sandheden om virkeligheden?
- Og hvordan er virkeligheden skruet sammen?

Gennem disse spørgsmål bliver det tydeligt, at videnskabsteori er meget overordnet teori, det er såkaldt metateori. En metateori kan være meget svær at omsætte til praksis og til at løse problemer i praksis. Det er nok også det, der gør at mange studerende synes, at videnskabsteori er en svær og abstrakt størrelse, som er nærmest umulig at forbinde med praksis (Egholm, 2014, s. 14).

Vi kan dog se, at vores hverdag i den pædagogiske praksis i den grad er præget af videnskabsteori. Det er bare ikke noget, man som pædagoger tænker så meget over. Den svenske historiker Torsten Thurén siger, at videnskabsteori er noget af det vigtigste, man kan beskæftige sig med, fordi videnskabsteori leverer grundlaget for al stillingtagen (Thurén, 2009, s. 10).

Man kan forklare det sådan, at videnskabsteoriene på et tidspunkt har leveret ret klare budskaber om, hvordan virkeligheden er skruet sammen, hvad sandheden og rigtig viden er. Disse eksplicite budskaber har fundet vej til vores bevidsthed og blevet til holdninger og antagelser, som ind i mellem titter frem i vore handlinger i den pædagogiske praksis. Således danner videnskabsteoriene de linser eller briller, vi ser verden igennem. Disse linser udpeger så at sige, hvad der er interessant for os, og de definerer vores fortolkning af den situation, vi står i – eller i hvert fald er de stærkt medvirkende til, at vi læser situationen på en bestemt måde. Problemet er bare, at vi ikke altid er klar over, hvor vi har disse antagelser fra. For nogle af os er de nærmest gået hen og blevet ubevidste eller tavs viden.

Pointen er, at det er vigtigt at beskæftige sig med videnskabsteori for at se, hvor man har sine mere eller mindre bevidste holdninger og antagelser fra,

og for at vurdere om man egentlig er enig med sig selv.

I næste afsnit vil vi se på to helt grundlæggende og forskellige videnskabsteorier, som viser sig i vores opfattelser af pædagogik.

Positivism

Positivismen er en videnskabsteori, der har den opfattelse, at videnskabernes opgave er at skaffe sikker viden. Og hvad er sikker viden så? Inden for positivismen opfattes sikker viden som det, der kan ses, måles og vejes. Altså skal der beviser til, for at vi kan sige, at noget er rigtig viden. Det vil sige, at der skal laves forsøg eller eksperimenter, der viser at det forholder sig på denne måde. Og der skal laves mange af disse forsøg og eksperimenter, for at videnskabsmanden kan være helt sikker i sin sag.

Inden for positivismen har man det syn på verden – eller virkeligheden, at verden består af det, der kan ses, måles og vejes – altså det fysiske. Alt det, der ikke kan ses, måles eller vejes, tæller ikke med – det er ikke rigtig viden i videnskabelig forstand. Med det, der ikke kan ses, måles eller vejes, menes fx religion, drømme, tavs viden, fornemmelser og intuition. (Brinkkjær & Høyen, 2018).

Positivismens afsæt i naturvidenskaberne

Positivismen er af den opfattelse, at der findes en objektiv virkelighed. Altså en virkelighed, der er uafhængig af det enkelte menneskes subjektive måde at opfatte virkeligheden på. Vi kan tage eksemplet en skov. Positivismen vil sige, at det her er en skov, den er 1500 hektar stor, der findes eg, bøg, ahorn og enkelte fyrretræer. Den befinder sig 45 meter over havoverfladen osv. Alt sammen noget, der kan ses, måles og vejes.

Positivismen har sit udgangspunkt i naturvidenskaben. Den interesser sig mest for det, der har med naturen at gøre. Når det gælder naturfænomener, søger positivismen at forklare, hvordan de opstår. Fx kan man forklare, hvordan det kan være, at en regnbyge opstår.

En regnbyge opstår, når luft, der er varm i forhold til omgivelserne og samtidig indeholder fugt, stiger til vejrs. Når lufttrykket falder med højden, køles den varme luft af, og fugten suges ligesom ud af den. Fugten forsvinder imidlertid ikke, den danner skyer, og hvis processen forstærker længe nok, falder fugten ned som regndråber (DMI, 2011) Imidlertid har positivismen også vundet indpas i psykologien og pædagogikken igennem den retning, man kalder behaviorisme. Her benytter man sig også af forklaringer, man forklarer, hvordan det kan være, at mennesker gør, som de gør. Man benytter sig her af samme forklaringsmodel som inden for naturvidenskaben, altså at der er en bestemt årsag, der resulterer i en bestemt virkning. Med regnbygen er årsagen kort fortalt, at varm luft afkøles, og virkningen er, at den falder ned som regndråber. Hvis vi skulle sætte et eksempel på et sådant årsags-virkningsforhold – kausallogik – i en pædagogisk sammenhæng, kunne det være: Når Josefine sidder i rundkredsen i børnehaven, venter hun med at sige noget, til hun får ordet, fordi hun ved, at hun med den adfærd undgår skæld ud af pædagogerne. Altså årsagen er, at hun ved, at hvis hun pænt venter, til det bliver hendes tur, får hun ikke problemer, og virkningen er, at hun venter med at sige noget, til det bliver hendes tur.

Positivism og behaviorisme

Behaviorisme (fra engelsk *behave*, dvs. adfærd) er den pædagogik, der udspringer af positivismen. Man kan sige, det er positivismens pædagogiske program. Behaviorismen går kort fortalt ud på, at man kan få børn og andre mennesker til at lære alting. Tricket er, at give dem en belønning, når de gør det, man gerne vil have dem til. På den måde kan man regulere børns adfærd, altså fremme den ønskede adfærd. Derfor kalder man inden for behaviorisme for *adfærdsmodifikation* (Jerlang, 2008). Hvis vores børn ikke gør det, vi gerne vil, hænger det sammen med, at vi på et tidspunkt er kommet til at belønne den forkerte adfærd. Man kan se en sammenhæng mellem behaviorisme og positivisme på især to måder: 1. Synlighed/objektivitet og 2. Forklaring/ kausalitet

1. Synlighed/objektivitet

Behaviorismen beskæftiger sig med den synlige adfærd hos mennesker. Den interesserer sig ikke for motiver, bevæggrunde osv. Det er jo også det, der gælder for positivismen, altså det, der objektivt kan ses, måles og vejes.

2. Forklaring/kausalitet

I positivismen bestræber man sig på at forklare, hvordan tingene hænger sammen via de såkaldte kausalitetsforklaringer. Det gør man også i behaviorismen. Forstået på den måde at der er en bestemt årsag, der resulterer i en bestemt virkning. Igen kan vi tage eksemplet med Josefine, der venter med at sige noget, til hun får ordet. Det gør hun, fordi hun på et tidspunkt er blevet belønnet for at sidde pænt, og vente på det bliver hendes tur, eller at hun ved, at hun slipper for straf, når hun venter, til det bliver hendes tur. Det, vi har med at gøre, er den såkaldte **Stimuli > Respons > Konsekvens** model (S-R-K), som den amerikanske psykolog Edward L. Thorndike introducerede omkring år 1900 (Jerlang, 2008). S-R-K modellen er en kausalitetsforklaring, som går ud på, at man lærer noget, når det, man gør, får en konsekvens. Thorndike viste dette gennem dyreforsøg. I et af hans forsøg havde han en kat i bur. Uden for buret hang en velduftende sild.

Stimuli: Sild

Silden var Stimuli, duften stimulerede kattens sult. Katten kradsede i gulvet og på burets metaltråde, og den var helt vild.

Respons: Pote i løkke

På et tidspunkt fik den en pote i en løkke, som fik en låge til at åbnes, så katten kunne komme ud af buret.

Konsekvens: Fri sild

Derefter sprang katten ud og åd silden

Sådan lærte katten, at den bare skulle rykke i løkken med sin pote, så fik den en sild. Den samme måde at lære på gælder for mennesker, sagde Thorndikes efterfølger, B.F. Skinner (Jerlang, 2008)

Hermeneutik

Hermeneutikken er så at sige positivismens modstykke. Hermeneutikken opstod som en modreaktion på positivismen. Hermeneutikken mener, at positivismens budskab med hårde facts og forklaringer på diverse fænomener er fint nok, når det gælder fænomener i naturen – fænomener, der kan forklares. Men når det gælder mennesker og spørgsmålet om, hvorfor mennesker gør, som de gør, mener hermeneutikerne ikke, at positivismens kausalitetsforklaringer slår til. Når det gælder mennesker, bliver det for firkantet at forsøge at forklare menneskets handlinger ud fra en kausalitetsforklaring. Hermeneutikken slår i stedet til lyd for, at vi må søge at forstå mennesket. Forklaring og forståelse er to vidt forskellige begreber. Lad os tage et eksempel: Nicolaj plejer at være en stille og rolig dreng. En morgen da han kommer i børnehaven, spørger pædagogen, hvordan det går, hvorefter Nicolaj begynder at smide rundt med stolene. Pædagogen Liv undrer sig over Nicolajs adfærd og bliver enig med sig selv om, at han har brug for at få nogle grænser trukket op for sin opførsel, det må pædagogerne have forsømt i en periode. Det, kan man sige, er en kausalitetsforklaring. Han mangler grænser (årsag), hvilket resulterer i at han kaster rundt med stolene. Han søger måske ligefrem at få nogle grænser for sin adfærd (virkning). Pædagogen Ida har ikke en forklaring på Nicolajs adfærd, men hun søger at forstå, hvorfor han gør. Når vi forsøger at forstå et andet menneske, er vi åbne overfor, at der kan være flere grunde til at mennesket gør, som det gør. Ida tænker, at der må være noget, der er svært for Nicolaj, siden han udviser denne atypiske adfærd. Han kan måske have haft en rigtig dårlig morgen, hans forældre har måske fortalt ham, at de skal skilles, måske er morfar død for nylig. Der kan være mange grunde til at Nicolaj gør, som han gør.

Hermeneutikken afsæt i humanvidenskaberne

Hermeneutikken er altså en slags forståelsens videnskabsteori, hvor omdrejningspunktet er, at vi forsøger at forstå og ikke at forklare, det vi ikke umiddelbart forstår. Hermeneutikken har sit udspring i humanvidenskaberne – altså sådan noget som litteraturstudier, kunsthistorie og psykologi.

Vi så lige før, at positivismens ideal er objektivitet, at vi kan opfatte virkeligheden objektivt. Den opfattelse deler hermeneutikerne ikke. Tværtimod mener hermeneutikerne, at den måde, vi opfatter virkeligheden på, er præget af forskellige forhold. Det kan være den historiske periode, vi lever i, det samfund vi er vokset op i, den habitus vi hver især bærer rundt på. Altså tager hermeneutikken afstand fra, at vi kan opfatte verden objektivt og på samme måde alle sammen. Vores virkelighedsopfattelse er ikke objektiv, den er farvet af forskellige kontekster. Det kan godt være, at der er en objektiv virkelighed, men som mennesker har vi ikke direkte adgang til den. Der kommer så at sige et filter mellem den objektive virkelighed og det subjektive menneske.

Hermeneutikerne mener også, at vi ikke er objektive tilskuere til verden. Vi møder ikke det, vi ser objektivt. Tværtimod har vi en forforståelse, for det vi ser. Det skal forstås sådan, at den måde, vi læser en situation på, er præget af vores opvækst i en bestemt historisk epoke og kultur. Således læser mennesker ikke en situation ens. Hvordan vi læser situationen afhænger af vores forforståelse, som er skabt af de værdier, holdninger og normer, som vi er præget af.

Hermeneutikken benytter sig af andre forskningsmetoder end positivismen. Hvor positivismen lagde vægt på såkaldt hårde facts, altså det vi kan se, måle og veje på, lægger hermeneutikerne mere vægt på "bløde" data, altså hvordan oplever mennesker den situation, de står i, hvad spiller ind på deres oplevelse, hvad er de "farvet" af i deres opvækst. Man siger, at positivismen foretrækker en bestemt forskningsmetode, nemlig den kvantitative metode, hvor man gør brug af fx spørgeskemaer for at få eksakte data, der kan måles på.

Indenfor hermeneutikken foretrækker man kvalitative metoder, fx interviews eller observationer af handlinger hvor man søger at forstå, det som interviewpersonen siger. Det vil sige, at man tolker på det, man ser eller hører (Brinkkjær & Høyen, 2018; Egholm, 2014).

Heroverfor har jeg kort beskrevet en teoretisk definition af begrebet videnskabsteori udmøntet ved eksempler fra to hovedretninger: positivismen og hermeneutikken. Den næste del af artiklen viser, hvordan videnskabsteori kan oplyse pædagogens praksis, hvilket gøres via eksempler, som bringer videnskabsteoriene i spil. Efter hvert eksempel reflekteres der i forhold til den teoretiske del.

Case 1 – Flødeboller som belønning

Det er fredag eftermiddag lige før lukketid i Mælkebøtten. Alle børn har været ude i det dejlige vejr, og der ligger masser af cykler og andet legetøj spredt ud over legepladsen. De voksne har travlt med at få ryddet op, og de forsøger også at involvere børnene i oprydningen. Der er nu ikke den store oprydningssiver at spore blandt børnene, og pædagogerne overvejer, hvad de kan gøre for at få børnene mere med i projektet. Pædagog Mona får den idé at udlove en flødebolle til de tre børn, der når at indsamle flest stykker legetøj på kortest tid. Det virker! Børnene er omgående i fuld sving med oprydningen.

Refleksion over flødebollecasen

Jeg tror, at de fleste pædagoger kender belønningsprincippet *bolchepædagogikken*, som det lidt hånligt også bliver kaldt. Monas tilgang er således meget velkendt i praksis. Selv husker jeg det fra min skoletid, hvor vi elever nogle gange fik udleveret klistermærker eller et plus i lærerens lille bog for ekstraordinær god opførsel. Nogle af os fik, ind i mellem, også anmærkninger for det modsatte. I min søns klasse havde læreren indført *ugens elev*. Således blev ugens elev udkåret hver fredag. Kriterierne for at blive ugens elev var ikke helt gennemsigtige, men for mig at se kunne de både handle om

at udvise flid, begavelse og at være en god kammerat. Belønningsprincippet kan som nævnt henføres til den pædagogiske retning, der kaldes behaviorisme. Denne form for pædagogik er blevet kritiseret, fordi princippet er det samme som i hundetræning. Således er der ikke forskel på, hvordan man opdrager en hund eller et barn. Eller som med Thorndikes katteforsøg – altså opdragelsen af en kat.

Kritikerne mener, at barnet glemmer at tænke selv, når det kun gør det, det bliver belønnet for. Ikke desto mindre er det nok de færreste pædagoger, der kan sige sig fri for at have brugt belønningsprincippet. Som nævnt i afsnittet om positivisme er behaviorismen den pædagogik, der udspringer af positivismen.

For tiden ses forskellige pædagogiske koncepter, der har deres rødder i positivismen. Et af dem er konceptet *De utrolige år*. Det er et koncept, som har til formål at: "*Forebygge og reducere udad-agerende adfærd og fremme sociale og følelsesmæssige kompetencer*" (Socialstyrelsen, 2020). Dette pædagogiske program er udviklet i USA, og der fremhæves fra flere sider, at der er *evidens* for, at det har effekt. Programmet indeholder både en forældreskole og den såkaldte *Dinosaur Skole* for førskolebørn. Dinosaur skolen består i 18 sessioner, hvor børnene undervises i temaer som: "Hvordan får jeg nye venner", "Hvordan opnår jeg succes i skolen", "Hvordan styrer jeg min vrede". Også her ses kausalitetslogikken i form af *Den logiske model for programserien De Utrolige År*, hvor man via bestemte inputs – altså de 18 sessioner dvs. at barnet belønnes for den ønskede adfærd – resulterer i et bestemt outcome. Man har altså som afsæt, at indsatsen virker på en bestemt måde, både på kort og langt sigt ud fra en kausalitetsforklaring.

Tidligere nævnte jeg begrebet *evidens*. Dette begreb er også et eksempel på, hvordan positivismen berører pædagogers arbejde. Evidens betyder, "at der er bevis for det her". Der er så at sige bevis for, at en bestemt pædagogisk indsats virker over for en bestemt målgruppe. Man kan se det og måle på det, man kan sætte tal på, der er bevis for, at det

har virket over for et bestemt antal børn eller familier. Det er jo netop positivismens udgangspunkt, at det, der gælder, er det, der kan ses, måles og vejes samt føres bevis for.

Case 2 – Sabotage under samling

Pædagog Liv fortæller:

Vi holder samling dagligt. De fleste børn elsker den stund. Det eneste tidspunkt på dagen, hvor vi er samlet. Her synger vi, laver gymnastik, sanglege, yoga, snakker "Fri for mobberi" eller noget andet, der lige rører sig i gruppen og spiser formiddagsfrugt og brød. Ind imellem er der et barn, der ikke vil være med. Vi voksne afvejer situationen fra gang til gang. Nogen gange kan et barn godt sidde et stykke fra os andre og stadig deltage i det, vi laver. En af vores store drenge ville igennem en periode ikke være med. Det var okay så længe, han ikke gjorde andet end bare at trække sig hen til andre gøremål eller satte sig et andet sted. Da han begyndte at sabotere, det vi lavede, ved at drille de andre, tog jeg fat i ham og ville have ham til at sætte sig. Det skete alt imens, alle de andre sad og var klar. Oprindningen skabte uro. Drengen begyndte at skrike, ikke græde.

Jeg løftede ham op og bar ham under protest ud i gangen og sagde, at vi ikke kunne være derinde ved de andre. De kunne ikke synge, når han skreg så højt. Ude i gangen satte jeg mig på bænken. Han ville ikke sidde sammen med mig og kravlede ind under bænken. Jeg satte mig ned på gulvet. Lagde jeg en hånd på hans ben, skubbede han den væk. Efter et stykke tid holdt han op med at skrike. Jeg satte ord på såsom, "Hold da op, hvor blev du gal." Efter en tid kom han frem fra bænken. Jeg spurgte, om han kunne høre de andre, der sang. Han nikkede, og jeg spurgte, om vi skulle gå ind og synge med. Endnu et nik og vi gik ind.

I forhold til situationen havde vi svært ved at gennemskue, hvad han ville opnå med sin "sabotage". Her har vi jo så vores øvrige kendskab til barnet at trække på. Han er et barn, som er meget i fokus i familien. Er vant til, at når han vil noget, så er det

det, vi gør. Så umiddelbart tror jeg, at han manglede vores fulde opmærksomhed. Kan man ikke få det på den ene måde, kan man på den anden. Alle andre var jo samlet og havde det sjovt. Han afslog dog at sætte sig. Jeg er ikke stolt over at have trukket ham ud af fællesskabet, men i situationen var det afvejningen af, at de andre var optaget, og var jeg begyndt at prøve mig frem med hundrede andre tilbud i den situation, var koncentrationen brudt for alle andre. Jeg kunne have tilbudt ham vores sangkuffert, men det ville være på bekostning af det barn, der allerede var blevet stillet den i udsigt osv.

Jeg vil sige, at udgangspunktet var opmærksomhed eller mangel på samme. Jeg tror, at han blev overrasket over, at vi gik væk fra de andre. Det er ikke rart, og han blev gal og ked af det. Umiddelbart tror jeg ikke bange, men måske. Bange fordi det var en ukendt situation. Det var ikke for at straffe ham, men det kunne måske føles sådan for ham. Det var mig, han blev gal på, og jeg skulle i hvert fald ikke røre ved ham. Jeg satte mig ned på gulvet ved siden af ham for at vise, at jeg respekterede hans afvisning, men jeg var der, hvis han ville mig. Jeg var tilgængelig. Jeg synes, det ville være et overgreb, hvis jeg fortsat rørte ham eller trak ham ud og insisterede på, at han skulle sidde hos mig. Igen udefra som jeg kender ham i forhold til at blive ved med at røre ved ham. At jeg efterfølgende satte ord på, og snakkede om at han var blevet vred, og at han var gal på mig, var ment som en accept af hans følelse, hvilket jeg også tolkede som hans oplevelse i situationen.

Refleksioner over Sabotagecasen

Liv beskriver eksemplet med en del skrupler over, at hendes handling har været ekskluderende over for drengen. Det er nu ikke så meget det, jeg vil tage fat i her i analysen. Det er mere det, der sker efter, at Liv og drengen har forladt stuen og sidder ude på gangen. Her mener jeg, at hermeneutikken kan ses ind i den måde, Liv læser situationen på. Liv prøver at røre ved drengen, formentlig for at få ham til at falde til ro. Det virker ikke, tværtimod. Derefter lader hun ham ligge under bænken lidt,

hvorefter hun prøver at sætte ord på hans følelser: "hvor blev du gal". Drengen falder lige så stille til ro, og de kan gå ind til de andre børn igen. Liv prøver at forstå drengen. Hun tænker, at drengen er helt oppe at køre, han har brug for lidt tid til at komme sig, og hun lader ham få den tid. Hun søger at forstå, hvordan han har det i situationen ved at sætte ord på, og det virker som om, hun har ramt rigtigt.

Det er en hermeneutisk måde at gå til værks på, som Liv her praktiserer. Hun søger dels at forstå, hvordan det kan være, at drengen begynder at skribe i samlingsstunden, og hun søger at forstå, hvordan han har det efter optrinnet, da han er kravlet ind under bænken. Liv ved selvfølgelig ikke, om hun har forstået drengen rigtigt, det er netop det, der er problemet med forståelse, der gives ingen garantier for, at vi rammer rigtigt, når vi forsøger at forstå andre menneskers handlinger, følelser og bevæggrunde.

Case 3 – Håndvask

Liv fortæller denne lille historie fra praksis:

Jamen vi er jo forskellige og udstyret med hver vores temperament, livsviden og livsanskuelse, som har indvirkning på vores menneskesyn, pædagogiske handlinger, og hvordan vi aflæser og overskuer en situation. Dertil kommer relationens betydning. Jeg havde en sjov oplevelse i sidste uge. Vi var ved at gøre klar til frokost, og alle børn skulle ind og vaske hænder. Jeg gik hen til en fireårig dreng og sagde til ham på stille rolig vis, med en hånd på hans skulder, at nu skulle han ind og vaske hænder, efter vi lige havde snakket om det, han var i gang med. Hvorpå han gik ind og vaskede hænder.

En ny kollega, Ida, overværede det og kom efterfølgende hen til mig og spurgte: "Hvordan gjorde du det?" Jeg spurgte undrende: "Hvorfor spørger du om det?" Hun sagde, at han altid gjorde modstand. Ikke ville med, smed sig ned på jorden eller løb sin vej. Jeg fortalte hende, at jeg har kendt ham fra ganske lille i vuggestuen og derfor bare gik til ham,

som jeg havde gjort dengang og sagde derpå grinende, at man jo kan være heldig på en god dag. Hun grinede med, men sagde efterfølgende mere alvorligt, at det kunne være, at hun havde dårlige forventninger om en konflikt på forhånd og skulle prøve at ændre på hendes tilgang. Lidt sej erkendelse, synes jeg.

Refleksioner over Håndvaskcasen

I eksemplet ser vi, at Liv og den anden pædagog har hver deres forforståelse eller fordom af drengen, som skal vaske hænder. Livs forforståelse er, at det vil gå helt uproblematisk – hun har tidligere haft gode oplevelser med drengen. Idas forforståelse er helt anderledes. Hun tænker, at det vil blive bøvl at få drengen til at vaske hænder, og hun har allerede overvejet, hvad næste træk skal være, hvis han yder modstand. Derfor bliver hun overrasket, da hun ser, hvor nemt det går for Liv.

I denne situation må vi altså konstatere, at de to pædagoger læser den forskelligt. Fordi de er forskellige, de har haft forskellige oplevelser med drengen, som giver dem en bestemt forforståelse, som de møder drengen med. Det er en af hovedpointerne i hermeneutikken, at vi møder ikke situationerne objektivt, vi kan ikke være objektive tilskuere, som positiverne slår til lyd for. Vores forforståelser kan være mere eller mindre hensigtsmæssige. Hvor Livs forforståelse består af en positiv forventning til drengen i håndvaske-situationen, er Ida's præget af negative forventninger. Hermeneutikerne siger, at vi kan ikke lade være med at have forforståelse, men vi må søge at blive bevidste om, hvorvidt vores forforståelser holder vand. Vi må så at sige prøve dem af på virkeligheden, og det er det, Ida gør i den lille praksisfortælling. Hun grinede med, men sagde efterfølgende mere alvorligt, at det kunne være, at hun havde dårlige forventninger om en konflikt på forhånd og skulle prøve at ændre på hendes tilgang. Lidt sej erkendelse synes jeg".

Afrunding

Vi har nu set på de to videnskabsteorier positivisme og hermeneutik, og hvordan de kan ses ind i praksiseksemplerne. De har hver især deres fordele og ulemper, eller rettere, de ser på noget forskelligt. Når vi ser på dem i forhold til pædagogisk arbejde, kan man sige, at positivismen kan have nogle fordele i at efterstræbe objektivitet. Når vi efterstræber det, visker vi så at sige tavlen ren og lader være med at dømme børn ud fra vores forforståelser eller fordomme. Spørgsmålet er så bare, om vi virkelig kan viske tavlen ren. Hermeneutikerne siger nej til det. De siger, at vi kan ikke være objektive, vi vil altid forstå og fortolke ud fra, hvad vi har med os i vores rygsæk som privatpersoner og som professionelle pædagoger. I stedet må vi søge at forstå med den risiko, at vores forforståelser eller fordomme forkludrer vores forståelse.

Hvad var det så lige, vi kunne bruge disse videnskabsteorier til i pædagogisk praksis? Efter min mening kan de tjene som analyseredskaber i forhold til at gennemskue nogle sammenhænge i vores pædagogiske hverdag. I artiklen har jeg taget udgangspunkt i, at vi *læser situationer* forskelligt. Her kan videnskabsteoriene hjælpe os til at forstå, at vi læser situationen på den måde, som vi gør. Det, at vi læser situationer forskelligt – og vores forskellige måder at læse den på er nødvendigvis hverken rigtige eller forkerte. Men måske en efterfølgende analyse af situationen og vores forskellige måder at læse den på ville være med til at give os ny erkendelse til at handle endnu bedre en anden gang. Den måde vi går til en situation på, og de briller vi forsøger at læse situationen igennem, kan vi være opmærksomme på og gøre som Ida, da hun efterfølgende reflekterer over, hvordan hendes kollega Liv tilgår drengen, der ikke vil have vasket hænder. Her tænker Ida højt at 'hendes læsning måske skulle være anderledes, og altså har hun fået lov at se verden fra nogle andre brillers vinkel.

I artiklen har jeg vist, hvordan vores hverdag i den pædagogiske praksis er præget af videnskabsteori. Det er bare ikke noget, vi som pædagoger tænker så meget over. Pointen har været, at det er vigtigt at beskæftige sig med videnskabsteori for at kunne

se, hvor man har sit mere eller mindre bevidste blik fra.

Jeg underviser i UCL's efter- og videreuddannelsesafdeling. Her har jeg i en årrække undervist på pd modulet Pædagogisk viden og forskning. På dette modul indgår en masse videnskabsteori. Da jeg startede med at undervise på modulet, havde jeg svært ved at se, hvad videnskabsteoriene kunne bruges til i praksis, fordi de var abstrakte og højtrægende. Nu er jeg blevet glad for videnskabsteoriene, jeg kan se dem ind i mange sammenhænge i mit nuværende arbejde, mit tidligere arbejde som pædagog og i mit privatliv. Men jeg kan mærke, at mange af mine studerende har det ligesom, jeg havde det dengang. De synes, det er svært at omsætte videnskabsteori til den pædagogiske hverdag. Spørgsmål som disse trænger sig på: Hvad kan videnskabsteorien bruges til? Hvad kommer det mig ved? Eller som Martin Bayer skriver, *Hvad skal man bruge Foucault til, når man skifter ble?* (Bayer, 2016). Jeg håber, at jeg med denne artikel har vist hvordan og ikke mindst vagt din interesse.

Refleksionsspørgsmål

Følgende spørgsmål kan anvendes til refleksioner i personalegruppen eller på studiet på baggrund af de præsenterede cases. Benyt evt. også øvelsesarket til slut i artiklen.

- Hvad er fordele og ulemper ved de to væsensforskellige videnskabsteoretiske positioner, som du har læst om her i artiklen? Hvad får man særligt øje på ved de to forskellige perspektiver?
- Med hvilket videnskabsteoretisk blik oplever du, at I i din daginstitution ser på jeres egen praksis?
- Har du arbejdet med statistiske data og/eller matematiske data eller modeller i dine analyser af jeres praksis på din daginstitution? Så har du arbejdet med en forklarende tilgang. Hvis ja, hvad har I specifikt arbejdet med ud fra denne tilgang, og hvad har det bidraget med til i jeres praksis?
- Har du arbejdet med kvalitative interview eller observation i dine analyser af jeres praksis på din daginstitution? Så har du en humanistisk-fortolkende tilgang. Hvis ja, hvad har I specifikt arbejdet med ud fra denne tilgang, og hvad har det bidraget med til i jeres praksis?

Litteratur

Bayer, M. (2016). Videnskabelige teorier og metoder i relation til pædagogisk praksis. I: D. T. Gravesen (Red.), *Pædagogik i dagtilbud* (s. 317-329). Hans Reitzels Forlag.

Bjørndal, C. R. (2013). Det vurderende øje. Observation, vurdering og udvikling i undervisning og vejledning. KLIM.

Brinkkjær, U., & Høyen, M. (2018). *Videnskabsteori for de pædagogiske professionsuddannelser*. Hans Reitzels Forlag.

DMI (2011). Sådan dannes byger.

<https://www.dmi.dk/nyheder/2011/sadan-dannes-byger/?L=0>

Egholm, L. (2014). Videnskabsteori perspektiver på organisationer og samfund. Hans Reitzels Forlag.

Jerlang, E. (2008). Adfærdsp psykologisk teori: Pavlov, Watson, Thorndike og Skinner. I: E. Jerlang (Red.). *Udviklingspsykologiske teorier – en introduktion* (4. udg., s. 236-272). Hans Reitzels Forlag.

Socialstyrelsen (2020). De utrolige år. <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/Udviklings-og-Investeringsprogrammerne/dokumenterede-metoder-born-og-unge/om-dokumenterede-metoder-born-og-unge/dua>

Thurén, T. (2009). *Videnskabsteori for begyndere*. Rosinante.

Vejleskov, H. (1997). Den danske børnehaven - studier om myter, meninger og muligheder. Kroghs Forlag.

Vestergård, G. L. (2010). Hvad er videnskabsteori? <https://videnskab.dk/kultur-samfund/hvad-er-videnskabsteori>

Øvelsesark
**Hvordan kan videnskabsteori bidrage
i pædagogers praksis?**

SPØRGSMÅL	REFLEKSIONER
<p>Prøv at find et eksempel på, hvordan positivismen/behaviorismen spiller ind i din praksis som pædagog.</p>	
<p>Prøv at find et eksempel på, hvordan hermeneutikken spiller ind i din praksis som pædagog.</p>	
<p>Med hvilket videnskabsteoretisk blik oplever du, at I i din daginstitution ser på jeres egen praksis?</p>	
<p>Hvad er fordele og ulemper ved de to væsensforskellige videnskabsteoretiske positioner, som du har læst om her i artiklen?</p> <p>Hvad får man særligt øje på ved de to forskellige perspektiver?</p>	
<p>Har du eksempler på noget der har forandret sig i den tid, du har været pædagog?</p> <p>Altså noget der har bevæget sig i en mere positivistisk retning?</p> <p>Det kan være nye tiltag, nye måder at tænke pædagogik på og andet. Et paradigmeskift</p>	
<p>Eller noget, der har bevæget sig i en mere hermeneutisk retning?</p>	

Akademiske Praksisartikler

Pædagogik & Læring er en del af afdelingen Kompetence- og Organisationsudvikling, der arbejder med mangfoldige kompetence-, videreuddannelses- og praksisudviklingsaktiviteter, store kapacitetsudviklingsprojekter, skræddersyede forløb til kommuner og institutioner og konsulentarbejde i praksis.

Pædagogik & Læring samarbejder med kommuner og private virksomheder om formel kompetenceudvikling, efteruddannelses-aktiviteter og konsulentunderstøttelse lokalt i skoler og institutioner både på individ-, gruppe- og organisationsniveau.

I afdelingen er der et markant fokus på, at kompetence- og kapacitetsopbygningsaktiviteter skal bidrage til at udvikle kvaliteten i professionel praksis. Pædagogik & Læring anvender derfor aktivt forskningsviden om transfer i design af kapacitetsudviklingsprojekter og i indgåelse af samarbejdsaftaler med arbejdsgivere.

Derudover anvender afdelingen forskellige former for aktionslæring som metode til at udvikle professionel praksis.

Pædagogik & Læring er videnproducerende gennem artikler, bøger og andre skriftlige produkter. Afdelingen indgår i samarbejde med UCL's grunduddannelser og forskningsafdelinger om opgaveløsninger.

Denne akademisk praksisrelaterede artikel indgår i udgivelser fra videreuddannelsens medarbejdere i Pædagogik & Læring.

Udgivelserne har sigte på brug i diplomuddannelserne som Pædagogik & Læring udbyder samt i rekvirerede forløb.

Kolofon:

Titel: Hvordan kan videnskabsteori bidrage i pædagogers praksis?

Forfatter: Jørgen Jensen

År: 2021

Redaktør: Lea Lund

Udgiver: Videreuddannelsesafdelingen Pædagogik & Læring, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole

Hjemsted for udgivelse: Odense M

Copyright: Forfatteren og UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole

URL: <https://www.ucl.dk/om-os/paedagogik-undervisning/paedagogik-og-laering>

Kontakt

Pædagogik & Læring, Niels Bohrs Allé 1, 5230 Odense M

<https://www.ucl.dk/om-os/paedagogik-undervisning/paedagogik-og-laering>